

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ЖИТЛО

LEGAL BASIS OF SOCIAL PROTECTION OF FAMILY MEMBERS OF MILITARY OFFICERS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION OF THE CONSTITUTIONAL RIGHT TO HOUSING

Роговенко О.В., д.ю.н., доцент,
декан юридичного факультету

Сумський національний аграрний університет

Горбачова К.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри приватного та соціального права
Сумський національний аграрний університет

Гресь Н.М., д.філос.,
доцент кафедри приватного та соціального права
Сумський національний аграрний університет

Вступ. Безперешкодна й своєчасна реалізація конституційних прав людини і громадянина – ключова запорука поступально розвитку держави та передумова її стійкості до руйнівного впливу низки факторів (зовнішнього і внутрішнього походжень). Відсутність цих тенденцій та прогресування інакших правотворчих і правозастосовних практик неминуче призведе до розбалансування управлінської моделі, зростання й мотивованого посилення суспільного невдоволення, підриву авторитету влади, а також решти антидержавницьких проявів. Для України, яка третій рік демонструє всьому світу героїчний спротив російській агресії, вкрай важливо не допустити розвитку такого спрямування руйнівних процесів стійко виконуючи власні зобов'язання. Альтернативні підходи щодо вирішення потенційних проблем зазначеного характеру – породять низку внутрішніх ризиків і загроз, тим самим послаблюючи оборонний потенціал держави. Це може проявлятися, як у різних формах підриву існуючого конституційного ладу із мотивів обмеження прав (що є типовим для рф), зменшення обсягів і видів міжнародної технічної допомоги, підриву морального духу особового складу військовослужбовців Збройних Сил України (далі – ЗСУ) тощо. Вочевидь, перераховані й інші такі сценарії є реалістичними і можуть похитнути позиції Української держави, що є неприпустимим за нинішніх умов.

Із огляду на це, виникає й закріплюється усвідомлення необхідності вслякого санкціонованого забезпечення прав людини та громадянина. Особливий акцент варто зробити щодо соціального захисту членів сімей військовослужбовців, урахувавши становище останніх та справедливу потребу дійсного задоволення їх об'єктивних потреб, зокрема конституційного права на житло. Розуміння і наочне підтвердження реалізації законодавчих приписів під різними кутами зору підвищить рівень боєздатності військовослужбовців ЗСУ та деяких представників сектору оборони посилюючи потенціал останнього

Метою роботи є дослідження правового регулювання соціального захисту членів сімей військовослужбовців ЗСУ у контексті реалізації конституційного права на житло. Досягнення сформульованої мети має бути забезпечено шляхом виконання наступних завдань: 1) визначити, класифікувати й здійснити базову характеристику правових засад для реалізації конституційного права на житло членам сімей військовослужбовців ЗСУ; 2) розкрити сутність і обґрунтувати доцільність правового регулювання досліджуваної сфери відносин; 3) окреслити проблемні аспекти правового регулювання цієї сфери та запропонувати загальне бачення шляхів їх вирішення.

Ключові слова: жиле приміщення для постійного проживання, облік, правові засади, службове жиле приміщення, соціальні гарантії.

Introduction. Unimpeded and timely implementation of the constitutional rights of a person and a citizen is a key guarantee of progressive development of the state and a prerequisite for its resistance to the destructive influence of a number of factors (external and internal origins). The absence of these trends and the progression of other law-making and law-enforcement practices will inevitably lead to the imbalance of the management model, the growth and motivated strengthening of public discontent, the undermining of the authorities' authority, as well as other anti-state manifestations. For Ukraine, which has been demonstrating its heroic resistance to Russian aggression to the world for the third year, it is extremely important to prevent the development of such a direction of destructive processes by steadfastly fulfilling its own obligations. Alternative approaches to solving potential problems of the specified nature will generate a number of internal risks and threats, thereby weakening the defense potential of the state. This can manifest itself in various forms of undermining the existing constitutional system for reasons of limiting rights (which is typical for the Russian Federation), reducing the amount and types of international technical assistance, undermining the morale of the personnel of the Armed Forces of Ukraine, etc. Obviously, the listed and other such scenarios are realistic and can shake the position of the Ukrainian state, which is unacceptable under the current conditions.

In view of this, the awareness of the need for all kinds of authorized provision of human and citizen rights arises and is consolidated. A special emphasis should be placed on the social protection of family members of military personnel, taking into account the situation of the latter and the just need to truly satisfy their objective needs, in particular, the constitutional right to housing. Understanding and visual confirmation of the implementation of legislative prescriptions from different points of view will increase the level of combat capability of servicemen of the Armed Forces and some representatives of the defense sector, strengthening the potential of the latter.

Purpose. The method of work is a study of the legal regulation of social protection of family members of Armed Forces servicemen in the context of the implementation of the constitutional right to housing. Achieving the stated goal must be ensured by the following tasks: 1) program, classify and implement the basic characteristics of the legal basis for the implementation of the constitutional right to housing for members of the families of military personnel of the Armed Forces; 2) reveal the essence and justify the expediency of legal regulation of the investigated sphere of relations; 3) outline problematic aspects of legal regulation of this area and offer a general vision of ways to solve them.

Key words: residential premises for permanent residence, accounting, legal principles, official residential premises, social guarantees.

Виклад основного матеріалу. Зосередженню на правовому регулюванні відносин у аналізованій сфері має передувати виокремлення, класифікація й базова характеристика відповідних його засад. Це позитивно відобразиться на змістовному розумінні специфіки регламентації відносин у цій сфері, сприяючи необхідній повноті і всебічності дослідження.

Очевидно, що гарантування права на житло як один зі способів соціального захисту членів сімей військовослужбовців ЗСУ має власне комплексне нормативне підґрунтя покликане юридично забезпечити відповідні умови. Його значення полягає і в обов'язках компетентних органів сформулювати й підтримувати відповідні умови (фінансового, організаційного, управлінського та іншого характеру) за для дійсної реалізації однойменної можливості на практиці. Тобто роль, цих засад не зводиться суто до формування системи взаємопов'язаних і суміжних правових норм, орієнтованих на різні аспекти досліджуваного питання. Без них фактично не можливо уявити цілісних й упорядкованих стійко функціонуючих механізмів, здатних забезпечувати дійсну реалізацію відповідних законних намірів.

Самі ж правові засади, на спільне й незалежне один від одного бачення О. Пунди, В. Шаповала, а також О. Якимця, являють собою першооснови підґрунтя яких має забезпечити провадження різних видів діяльності [6, с. 13–14], [7, с. 81], [8, с. 15–16]. Безумовно, такі основи об'єктивізуються у нормативно-правових актах певної юридичної сили (*залежно від типу документа – автор.*), що сукупно формують систему законодавства у відповідній сфері. Зазначена гіпотеза корелюється з деякими міркуваннями відомих вчених в частині розуміння прояву правових засад. Із численного переліку таких вчених доцільно виділити думки Т. Дракохруст [12, с. 161], Д. Кошикова [13, с. 166; 14, с. 101, 105–106], Д. Тихомірова [15, с. 44], А. Шинкарука [16, с. 46] й багатьох інших.

Із приводу виокремлення й класифікації зазначених актів, то, традиційно, першочергова роль відведена Конституції України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [9]. Вказане є виправданим і закономірним, рахуючись із юридичними властивостями цього документи. Стосовно безпосереднього закріплення відповідних норм, то йдеться про абз. 2 ст. 47 зміст котрого виглядає наступним чином: «громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону» [9]. У цьому контексті доцільно вести мову й про членів сімей військовослужбовців ЗСУ, які законодавчо наділені відповідним статусом (*преамбула (сфера дії) ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ [10]*). Безумовно, й деякі інші норми Основного закону і тій чи іншій мірі сприяють функціонуванню відповідних механізмів (права на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23), направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб (ст. 40), на судовий захист прав і свобод (ст. 55), на місцеве самоврядування (ст. 140) [9] тощо).

З позиції формування практики орієнтованої на слідування цінностям і принципам визнаними цивілізованою світовою спільнотою вагоме значення відведено ратифікованим міжнародним договорам. Серед найвідоміших із їх числа доцільно виділити Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. [11]. Відповідно до ст. 11 якого передбачено, що держави-учасники визнають право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї [11]. Одним із декларованих способів такого визнання є якраз право на житло [11], покликане сприяти розв'язанню низки потенційних проблем фінансового, соціального й іншого характеру, а також становлять вагомий чинник для бажаного морального стану особистості.

Цією ж статтею передбачено зобов'язання держав-членів системно вживати належних заходів, спрямованих на реалізацію відповідного права [11]. Тобто, на міжнародному рівні закріплена потреба гарантування прав, у тому числі шляхом реалізації відповідних функцій певними державними органами й самоврядними інституціями.

У системі джерел правового регулювання аналізованої сфери виняткове місце відведено законодавчим актам. Таке міркування пояснюється їх роллю у національній правовій системі, сферою охоплення і становищем порівняно з рештою нормативно-правових актів. Зокрема, згідно ч. 1 ст. 10 ЗУ «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 р. № 3354-ІХ [12], який набрав чинності, але буде введений у дію через один рік з дня припинення або скасування правового режиму воєнного стану в Україні [12], йдеться про тип юридичного документа, який регулює найбільш важливі суспільні відносини. Іншими словами, саме ці акти виражають характер, напрями і темпи реалізації державної політики у вказаній сфері.

Зосереджуючись на конкретизації таких документів доцільно виділити вже згаданий ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ [10]. Із-поміж решти критичних позицій ст. 12 документа якраз присвячена базовим аспектам забезпечення членів сімей військовослужбовців ЗСУ й деяких інших категорії посадових і службових осіб жилими приміщеннями. Серед решти знакових актів доцільно виділити закони України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ [13], «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» від 24.03.1999 р. № 548-ХІV [14], Житловий Кодекс України від 30.06.1983 р. № 5464-Х [15] та ін.

Ще однією важливою групою документів є підзаконні нормативно-правові акти (постанови, укази, накази, акти, розпорядження за умови наявності у кожного з цих видів документів норм права) [12], які орієнтовані на реалізацію законів і міжнародних договорів [12]. Вони фактично не логічним доповненням вищезазначених актів, юридично не суперечать їм та спрямовані на деталізацію ряду нормативних конструкцій та приведення у дію відповідних механізмів регулювання суспільних відносин.

У контексті предметної сфери варто виділити наступні акти: 1) постанови КМУ «Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями» від 03.08.2006 р. № 1081 [16], «Деякі питання будівництва житла для військовослужбовців та членів їх сімей на земельних ділянках, що належать до земель оборони» від 06.07.2011 р. № 715 [17], «Деякі питання забезпечення житлом військовослужбовців та інших громадян» від 02.09.2015 р. № 728 [18]; 2) наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції з організації забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей жилими приміщеннями» від 31.07.2018 р. № 380 [19]; 3) інші акти. Положення цих й решти такого типу документів сприяють практичній реалізації відповідних напрямів державної політики в аналізованій сфері.

Отже, можна аргументовано стверджувати, що правові засади є основою, об'єктивованою в нормативно-правових актах різної юридичної сили для здійснення однойменного регулювання. Структуру системи таких джерел варто розглядати у наступному вигляді й послідовності: 1) Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [9]; 2) міжнародні договори; 3) закони; 4) підзаконні нормативно-правові акти. У сукупності вони дають змогу утворювати дієві механізми, покликані практично реалізувати необхідні заходи.

Застосунок функціональних можливостей цих механізмів слушно розцінювати як процедури безпосереднього правового регулювання суспільних відносин у предствленій сфері. Таке бачення відповідає поглядам деяких

авторитетних вчених щодо розуміння дефініції «правове регулювання». До прикладу С. Невестюк, зауважує, що у цьому аспекті йдеться про впорядкування, налагодження, приведення чогось у відповідність до чогось іншого [20]. На думку О. Котенка, йдеться про «... особливий формалізований метод державної регламентації дій суб'єктів права з метою спрямувати їх поведінку у відповідності з інтересами громадян, суспільства і держави» [21, с. 199]. О. Калашник предметно опрацьовуючи відповідну проблематику, робить висновок, що сучасне розуміння цього явища зводиться до таких характеристик: 1) упорядкування відносин за допомогою права; 2) формування нормативної бази правовідносин; 3) встановлення певного суспільного порядку; 4) дію юридичних засобів і соціальних факторів; 5) організаційне втручання в приватноправову сферу; 6) регламентація суспільних відносин; 7) розтягнутий у часі процес, налагодження порядку, встановлення правових норм [22, с. 137–138]. Узагальнено слушно вести мову про різні вектори і форми санкціонованого впливу на поведінку учасників суспільних відносин. Його існування і безпосереднє здійснення обумовлене закономірною необхідністю задоволення колективних потреб, які має лівова частина населення, недопущення необґрунтованих обмежень, підтримання рівності тощо. Відсутність такого регулювання невідворотно призведе до появи хаотичних процесів, розбалансування існуючих основ правопорядку й в інші способи деструктивно впливатиме на країну.

Зазначене має стосунок і до питання соціального захисту членів сімей військовослужбовців ЗСУ у контексті реалізації конституційного права на житло. Адже, з міркувань й орієнтирів справедливості, вони заслуговують на безперешкодну та своєчасну реалізацію однойменних можливостей. Це передбачає формування відповідних правових механізмів, здатних реально задовольнити названі інтереси.

Окрім цього, значення досліджуваного регулювання полягає в тому, що гіпотетично мають бути усунені чи істотно знівельований ефект більшості перепон управлінського, організаційного, економічного, технологічного технічного, юридичного й інших походжень. У підсумку, має забезпечуватися дійсна реалізація відповідного права вказаними особами на практиці.

Із позиції здійснення необхідних кроків базове значення відведено ст. 12 ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ [10]. Абз. 3 ч. 1 ст. 12 цього документа визначено, що члени сім'ї військовослужбовців, за умови проживання з ним, мають бути забезпечені жилими приміщеннями, які повинні відповідати вимогам житлового законодавства [10]. Законодавець передбачає надання одного службового жилого приміщення сім'ї (у разі спільного мешкання), незалежно від інших факторів під час проходження військовослужбовцями різних видів служби (за винятком строкової).

У той же час, наступним абзацом передбачено надання жилих приміщень для постійного проживання військовослужбовцям, які мають вислугу 20 р. і більше та членам їх сімей [10; 16; 18; 19]. Тобто, для отримання жилого приміщення з метою постійного мешкання передбачено з-поміж іншого й критерій строку вислуги військовослужбовцем. При цьому можуть виникати питання щодо того ж, яких осіб доцільно позиціонувати в статусі членів сім'ї. Окрім реалій сімейного законодавства уваги варта думка О. Луценко, котра посилаючись на Рішення Конституційного Суду України від 03.06.1999 р. № 5-рп/99 [23] (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї», у тому числі, але не виключно в розумінні ст. 12 ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ [10]) приходить

до висновку для набуття однойменного становища достатньо однієї з трьох умов: 1) кровні (родинні) зв'язки або шлюбні відносини з військовослужбовцем; 2) постійне проживання з військовослужбовцем; 3) веденням з військовослужбовцем спільного господарства, а не усіх трьох у сукупності [24, с. 337, 340, 341]. Тобто, вказана правова проблема отримала своє вирішення в науковій і правозастосовній площинах. Попри те, що деякі вчені (П. Пилипенко й О. Гірник [25, с. 223, 224]) не погоджуються з офіційною позицією все ж будемо виходити із орієнтирів наявної системи координат.

Саме ж зазначене право може бути реалізовано лише один раз протягом усього часу проходження військової служби за умови, що ними не було використано право на безоплатну приватизацію житла [10]. Також законодавець передбачив в якості альтернативи можливість отримання грошової компенсації у разі відмови від такого житла [10; 19]. З-поміж іншого, вказаний підхід доцільно розцінювати як дійсну змогу вирішити окремі власні проблемні питання, або справедливо компенсувати мотивовану відмову від житла. У цьому сенсі також належним є зауваження про надання такого житла особам, які дійсно його потребують, що вкрай важливо з огляду обмеженість держави в ресурсах.

Вказані права членів сімей військовослужбовців ЗСУ забезпечуються, у тому числі за рахунок певних гарантій. До їх числа слід віднести наступні аспекти: 1) у випадку відсутності жилих приміщень обов'язком військових частин орендувати житло, або виплачувати компенсацію за піднайом (найом) жилого приміщення (на вибір військовослужбовця) (абз. 10 ч. 1 ст. 12); 2) бронювання жилої площі під час перебування цих осіб за межами України чи до місцевості, що зазнала інтенсивного радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи (ч. 4 ст. 12); 3) зобов'язання органів місцевого самоврядування надавати земельні ділянки та допомагати у будівництві членам сімей за певних обставин (загибель (смерть), зникнення безвісти, звільнення з військової служби, настання інвалідності у період проходження служби) (абз. 2 ч. 9 ст. 12); 4) безоплатне отримання у приватну власність жилого приміщення у будинках державного житлового фонду, яке займають члени сімей військовослужбовців, котрі загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби (ч. 8 ст. 12); 5) за певних умов наявність змоги позачергового одержання житла (ч. 9 ст. 12); 6) у разі знаходження службового житла чи помешкання для постійного проживання на територіях Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, Донецької та Луганської областей, що визнані тимчасово окупованими можливість отримання нового відповідного житла, або грошової компенсації (ч. 10 ст. 12) [10]. Ці такі й деякі інші законодавчі гарантії забезпечують можливість справедливої реалізації аналізованих прав.

Традиційно процедурні аспекти здійснення відповідних прав унормовані підзаконними-нормативно правовими актами. З-поміж існуючого їх переліку зупинимось на Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями, затвердженого постановою КМУ від 03.08.2006 р. № 1081 [16]. У рамках цього документа визначено механізм забезпечення житловими приміщеннями членів сімей вказаних осіб.

Із аналізу змістовних конструкцій вказаного порядку можна зробити висновок, що більшість положень дублюють законодавчі норми не наводячи деталізацію останніх. Такий підхід носить застарілий характер і вимагає уваги з позиції комплексного приведення у відповідність актуальним стандартам правотворчої діяльності. В нинішньому варіанті складно розраховувати на стійку тенденцію ефективного правового регулювання відносин у предметній сфері відносин.

Зазначене міркування знаходить свою підтримку серед інших діячів. У одній із публікацій наголошується, що застарілість законодавства – серед переліку причин належного правового не вирішення деяких проблемних питань. В аргументацію своєї гіпотези наводиться Постанова Ради Міністрів УРСР і Укрпрофради «Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР» від 11.12.1984 р. № 470 [26] із відповідними правилами. Зауважується, що попри точкові новітні корегування сама базова модель обліку потребує комплексного перегляду [27]. Слід додати, що деякі суперечності проявились під час реалізації правозастосовних заходів. Одним зі свідченням цієї думки є матеріали судової практики присвячені спірним питанням обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов шляхом надання житлових приміщень на час проходження військової служби (Постанова Верховного Суду від 27.03.2023 р. по справі № 725/61/21 (провадження № 61-20885св21)) [28]. Тобто, ініційоване автором проблемне питання щодо широкого оновлення існуючих нормативно-правових засад має підтримку з боку практиків.

Наступною знаковою позицією слід вважати подальший розвиток політики цифровізації відносин у аналізованій сфері. Це має суттєво мінімізувати фактори зарегульованості правозастосовних практик, бюрократизації управлінських і організаційних процедур, корупціогенності тощо. Серед наявних знакових рішень доцільно виділити проєкт «Оселя», котрий показав себе із позитивної сторони та має істотний прогресуючий попит (окремі знакові його переваги представлені у дослідженні О. Явор [29, с. 58]). У той же час, вказаний напрям вимагає подальшого технологічного розвитку із належним організаційним і правовим супроводами. Актуальні тенденції вітчизняного державотворення часто зводяться до цифровізації низки аспектів із метою оптимізації управлінських мір. Не виникає сумніву, що такі кроки є важливим і своєчасними для досліджуваного вектору наукового інтересу.

Заключним критичним аспектом необхідно вважати питання формування концептуального бачення розвитку політики забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей. Окрему увагу слід присвятити саме аналізованій у дослідженні категорії осіб, адже, як показує практика, часто багатьом представникам цієї групи найскладніше реалізувати зазначене право та розраховувати на відповідні гарантії. Тому, виникає мотивований запит

на формування нових дієвих інструментів посилення соціального захисту останніх.

Про таку проблему йшлося в аналітичному дослідженні, представленому Національним агентством з питань запобігання корупції [30, с. 8–9, 10] (розроблене на основі підсумків роботи аналітиків «StateWatch» та однойменного центрального органу виконавчої влади). Водночас, категорії «членів сімей військовослужбовців» присвячена не достатня увага. Такий підхід не відповідає сучасним суспільним запитам і потребує змістовного доопрацювання у теорії й на практиці. Наведений аргумент вбачається достатнім із позиції необхідності і своєчасності перегляду відповідних норм чинного законодавства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Змістовно дослідивши це питання доцільно зробити наступні принципові висновки:

1. Правові засади формують основу, об'єктивовану в нормативно-правових актах різної юридичної сили для здійснення регулювання у досліджуваній сфері. Структуру системи таких джерел варто розглядати в наступному вигляді й ієрархії: 1) Конституція України; 2) міжнародні договори; 3) закони; 4) підзаконні нормативно-правові акти. У сукупності їх норми дають змогу утворювати дієві механізми, покликані практично реалізувати необхідні заходи.

2. Правове регулювання цієї сфери передбачає здійснення різних форм санкціонованого впливу на поведінку учасників суспільних відносин. Його існування і безпосереднє здійснення обумовлене закономірною необхідністю задоволення відповідного спектра інтересів громадян. Також за допомогою нього мають бути усунені чи істотно знівельований ефект більшості перелон управлінського, організаційного, економічного, технологічного технічного, юридичного й інших походжень.

3. Нинішні підходи регулювання досліджуваних відносин потребують перегляду, з огляду на деякі проблеми (застарілість багатьох норм законодавства, посилення цифровізації, формування концептуального бачення розвитку політики забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей). Такі невирішеності істотно ускладнюють реалізацію цих прав, негативно показуючи державу у відповідних соціальних процесах.

У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на поглибленому вивченні кожного з розкритих проблемних питань. Це має забезпечити напрацюванню комплексних дієвих правових механізмів щодо їх вирішення, істотно посиливши соціальну складову політики держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пунда О. Використання даних, одержаних в результаті застосування науково-технічних засобів, для доказування в кримінальному процесі : дис. ... канд. юрид. наук. Львів. 2001. 216 с.
2. Шаповал В. *Філософія права*. Частина I. Історія філософсько-правових вчень. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ. 2005. 156 с.
3. Якимець О. Правові засади використання науково-технічних засобів у цивільному процесі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2002. № 2. С. 15–18.
4. Дракохруст Т. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної міграційної політики України : дис. ... д-р юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль. 2021. 434 с.
5. Кошиков Д. Сутність правових засад реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1. С. 164–175.
6. Кошиков Д. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... д-р юрид. наук : 12.00.07. Суми. 2021. 485 с.
7. Тихомиров Д. Теоретико-правові засади державної політики у сфері цивільної безпеки в Україні : дис. ... д-р юрид. наук : 12.00.01. Київ. 2021. 506 с.
8. Шинкарук А. Адміністративно-правові засади діяльності нотаріусів у сфері державної реєстрації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ. 2018. 208 с.
9. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4234>.
10. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 р. № 2011-ХІІ // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.
11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Пакт від 16 грудня 1966 р. / База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
12. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354-ІХ / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (вступ у дію через один рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні).

13. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII // База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.
14. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 р. № 548-XIV / База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>.
15. Житловий Кодекс України: Кодекс від 30 червня 1983 р. № 5464-X / База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>.
16. Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2006 р. № 1081 / База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1081-2006-%D0%BF#Text>.
17. Деякі питання будівництва житла для військовослужбовців та членів їх сімей на земельних ділянках, що належать до земель оборони: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 липня 2011 р. № 715 / База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2011-%D0%BF#Text>.
18. Деякі питання забезпечення житлом військовослужбовців та інших громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 728 / База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2015-%D0%BF#Text>.
19. Про затвердження Інструкції з організації забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей жилими приміщеннями: наказ Міністерства оборони України від 31 липня 2018 р. № 380 / База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1020-18#Text>.
20. Невестюк С. Механізм цивільного процесуального регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ. 2016. 210 с.
21. Котенко О. Правове регулювання в контексті дії права та його основоположних принципів. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 199–202.
22. Калашник О. Механізм правового регулювання цивільних відносин як об'єкт наукових досліджень: генеза та сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (14). С. 136–149.
23. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частини шостої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї»): Рішення Конституційного Суду України від 3 червня 1999 р. № 5-рп/99 / База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99#Text>.
24. Луценко О. Правові нюанси реалізації членами сімей військовослужбовців права на житлово-комунальні пільги. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип. 81. Ч. 1. С. 337–342.
25. Пилипенко П., Гірник О. Члени сім'ї військовослужбовця як суб'єкт права на соціальний захист: деякі практичні проблеми законодавчого регулювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 3. С. 221–225.
26. Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР: Постанова Ради Міністрів УРСР і Укрпрофради від 11 грудня 1984 р. № 470 / База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470-84-%D0%BF#Text>.
27. Забезпечення житлом ветеранів: рекомендації врегулювання проблемних аспектів. *Веб-портал: Юридична сотня*. 2021. URL: <https://legal100.org.ua/zabezpechennya-zhitlom-veteraniv-rekomendatsiyi-vregulyuvannya-problemnih-aspektiv/>.
28. Постанова Верховного Суду від 27 березня 2023 р. по справі № 725/61/21 (провадження № 61-20885св21)). *Веб-портал: ipLex*. 2023. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=109933071&red=100003e05bf0da1e3f41fe42cd74aad05327c1&d=5>.
29. Явор О. Гарантії захисту житлових прав цивільних осіб та військовослужбовців в Україні. *Collection of Scientific Papers «ЛОГОΣ»*. 2023 (June 23, 2023; Oxford, UK). P. 56–58.
30. ТОП-10 Корупційних ризиків під час забезпечення житлом військовослужбовців та шляхи їх подолання. Стратегічний аналіз корупційних ризиків. *Веб-портал: StatE WATCH*. 2022. 47 с. URL: <https://statewatch.org.ua/publications/zabezpechyty-zhytloom-viyskovosluzhbovtsiv-ta-chleniv-ikhnikh-simey-yak-minimizuvaty-koruptsiyni-ryzyky/>.